

Лекція 24. Розвиток вміння обирати інформацію. Елементи навчальної дискусії

«Найбільше багатство – розум»

Алі ібн Абі-Таліб

Ефективність навчальної діяльності учнів залежить від прояву пізнавальних інтересів, які спрямовують особистість на відповідну пізнавальну діяльність, ознайомлення з новими фактами. Ці пізнавальні інтереси піддаються стимулюванню різноманітними методами, одним із яких є навчальна дискусія.

Ґрунтується цей метод на обміні думками між учнями, вчителем і учнями, вчить самостійно мислити, розвиває вміння практичного аналізу та ретельної аргументації висунутих положень, поваги до думки інших. Навчальна дискусія використовується під час спільного розв'язання проблеми класом або групою учнів, її мета – обговорення наукових положень/даних, що потребують додаткової підготовки учнів і використання різноманітних джерел.

Проте для того, щоб провести дискусію, потрібно навчитися не тільки методикам ведення, а й вмінням відрізнити важливу інформацію від другорядної, факти від фейків та ін. І хоча доба, в яку ми живемо, називається інформаційною, проте працювати з інформацією ще донедавна ніде спеціально не навчали. Розпізнавати те, про що ми дізнаємося з мас-медіа, декодувати безкінечний масив щоденної інформації та монтувати з неї нові для себе змісти – це велика майстерність, якою мало хто володіє.

Як знаходити потрібну інформацію та переконуватися в її вірогідності, як відокремлювати пропаганду від фактів і «фільтрувати» інформацію в ситуаціях конфлікту; що таке інформаційна безпека і чим вона відрізняється від цензури, як розпізнавати маніпуляцію – це лише неповний список викликів, що стоять перед людьми в різних країнах світу, незалежно від соціально-політичної системи, ладу, культури та рівня їхнього розвитку.

Для того, щоб вміти обирати «потрібну» інформацію, ми, як наголошував Альберт Ейнштейн, не повинні припиняти ставити собі запитання:

- Яка мета та цілі цієї інформації? Чому я/вони так думають?
- Які слова використані?
- Яке джерело цієї інформації? Як ця інформація дісталася? З яких джерел?
- Які аргументи використані? Чи застосовувалися якісь маніпулятивні способи при створенні цієї інформації?
- Чи не містить вона якихось упереджень або стереотипів?
- До яких наслідків може спричинити ця інформація? Хто цільова група для цієї інформації?
- Чи містить вона інакші погляди? Яка думка тих, хто причетний до цієї інформації?

Методичний прийом «Групове інтерв'ю»

На уроці курсу «Людина і світ», під час вивчення теми «Толерантність» учням пропонується виконати наступні завдання:

1. Прочитайте картку.

2. Чи погоджуєтеся ви з такими твердженнями?
3. Який образ створюють ці висловлювання?

Всі німці – пунктуальні.
Всі французи – ловеласи.
Всі українці люблять сало.
Всі англійці – лорди.
Всі шведи – світловолосі.
Всі італійці – мафіозі.

4. Опрацюйте матеріал картки, зробивши помітки навпроти кожного із тверджень: літера «Ф» – факт, «С» – стереотип.

Всі німці – пунктуальні – «С».
Повні люди – привітні – «С».
Франція – батьківщина Еміля Золя – «Ф».
І серед християн є терористи – «Ф».
Більшість інвалідів не можуть займатися спортом – «Ф».
Аборигени Америки – люди відсталі – «С».
Всі цигани – крадії – «С».
Усі християни вірять у Ісуса Христа – «Ф».
Усі араби – мусульмани – «С».

Підсумок:

- Чи легко було визначитися?
- У яких моментах було складно?
- Як відрізнити факти від стереотипів?
- Як впливають стереотипи на наше життя?

Методичний прийом «Метаплан»

Прийом метаплану є маловідомим способом дискусії, що містить елементи мозкової атаки, аналізу випадків (ситуацій), гри. У сучасних навчальних закладах України він нечасто використовується, хоча є незамінним для розв'язання складних завдань у практиці навчальної дискусії, адже за суттю є методом безпосередньої

колективної творчості, що забезпечує поштовх до диверсифікації діяльності робочої групи (класу, організації).

Сама структура прийому досить злагоджена та дозволяє дискутувати аргументовано, за певною логічною схемою. Наприклад, питаннями для дискусії у такий спосіб можуть бути:

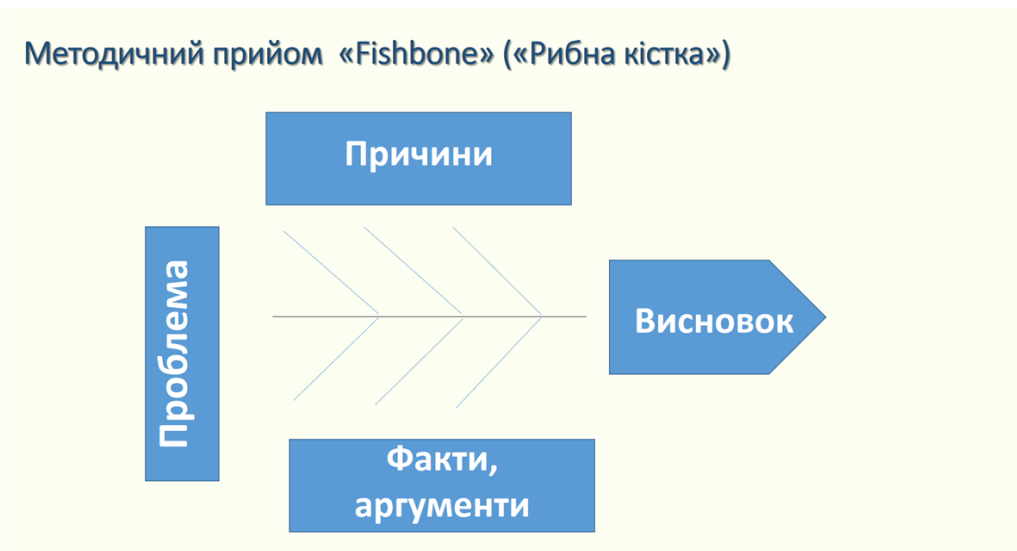
- на уроці географії «Відкриття Америки: колоніальне загарбання чи зустріч культур»;
- на уроці курсу «Людина і світ» чи «Філософія»: «Дискримінація в сучасному суспільстві», «Тероризм у XXI столітті»;
- на уроці курсу «Основи здоров'я»: «Активний спосіб життя: запорука здоров'я чи звичка»

При цьому зауважуємо, що обговорення може супроводжуватися створенням схем, плакатів, які у вигляді доказів можуть використовуватися при виступі групи.

Методичний прийом «Fishbone» («Рибна кістка»)

Свою назву цей інструмент дістав через те, що його візуальне вираження нагадує рибну кістку. Він дозволяє учням «розбити» загальну проблемну тему для причин та аргументів.

Застосування цього прийому допоможе учням зрозуміти важливість аргументації, а також те, що кожна проблема – багатогранна, може мати кілька причин, що впливають одна на одну. «Рибна кістка» — дієвий інструмент у застосуванні до соціальних тем, на зразок «шкідливі звички», «підліткова злочинність», «погана екологія в місті» тощо.

Порядок роботи:

Після спільного обговорення проблемної теми під модерацією вчителя учні записують її чітко формулювання в полі «Проблема».

Після аналізу інформації за темою (з текстових матеріалів, презентацій, фільмів тощо) учні виділяють причини та аргументи, що їх підтверджують. Часто причин знаходиться більше, ніж аргументів. У такому випадку варто пояснити дітям, що це – нормально, адже бувають ситуації, коли причини ще не мають логічного пояснення і залишаються припущеннями. Шляхом аналізу «причин-аргументів» діти формулюють висновок, який записується в останній частині малюнку-схеми.

Наприклад, візьмемо таку тему, як вивчення англійської мови.

Причини: інтеграція України у світовий простір;

залучення інвестицій і розвиток економіки України.

Аргументи: на думку програмістів без знань англійської мови не обійтися;

англійська мова вважається мовою міжнародного спілкування;

знання мови розширює можливості пошуку престижної роботи, гарного відпочинку та ін.

Висновок: сучасній людині необхідно знати англійську мову

Методичний прийом «Сторітеллінг»

Сторітеллінг (англ. storytelling) або розповідання історій був винайдений і успішно випробуваний на особистому досвіді Девідом Армстронгом, головою міжнародної компанії Armstrong International. Розробивши свій метод, пан Девід врахував відомий психологічний фактор: історії виразніші, захопливіші, цікаві та легше асоціюються з особистим досвідом, ніж правила або директиви. Вони краще запам'ятовуються, їм надають більше значення та їх вплив на поведінку людей є сильнішим.

Сьогодні спілкування все більше відбувається у віртуальному середовищі. Реальне спілкування стає предметом розкоші, таким собі мистецтвом, якому треба знову навчати дітей та дорослих і до якого необхідно повертатися.

Учитель може підбирати історії із власного життя, такі, які відбулися в реальному житті, чи може навіть їх вигадати. Головне, щоб була мотивація учасників на певні вчинки і була можливість отримати максимально високі результати.

Для прикладу візьмемо оповідання «Щасливі літачки».

Щасливі літачки

Надійка сиділа на балконі з філіжаночкою кави. Її погляд зачепився за високу крислату липу. Мама любила під нею стояти, ховалася у затінок від сонця. А ще під тією липою розповідали їй неймовірно цікаві історії. Приємні думки з дитинства наздоганяли одна одну. ...Якось Надійка прийшла зі школи заплаканою. Мама уважно вислухала її. У подружки Насті на уроці малювання вона побачила велику коробку кольорових олівців, аж у три ряди!

А ось у неї лише шість коротеньких олівчиків. Мама лагідно усміхнулася й заспокоїла донечку: «Але ж малюєш ти краще! Гарну картину можна намалювати й одним олівцем!» Пізніше Надійці дуже хотілося мати велосипед. Мама і на цей випадок знайшлася. Вона порадила Надійці зробити з паперу літачок, а на крилах написати своє найзаповітніше бажання. Потім треба було випустити літачок і той чарівник, який його спіймає, виконає найпотаємніше бажання. Надійка так і зробила.

Літачок, правда, завис на яблуні біля колодязя, довгенько там білів, а потім раптом зник. «Мабуть, дощем його змilo й поплив він десь далеко у моря-океани», – пожартувала мама.

Через кілька днів у їхньому дворі з'явився велосипед. «Як добре було бути маленькою», – тихенько прошепотіла Надійка, допиваючи ранкову каву. Тепер ось сама мама. Завтра у її близнюків Сергійка та Сашка день народження. Вона знає точно, що вони запускатимуть свої літачки з бажаннями.

Надійка взяла ручку й написала: «Багато не проситиму. Хочу, щоб Сашко перестав боятися темряви, а Сергійко – собак. Для себе прошу велосипед. Майже як у дитинстві, але дорослий. Тоді б я змогла їздити з дітьми до озера». Усміхнувшись, Надійка згорнула серветку з бажаннями в літачок й кинула його з балкона. ...

У неділю раненько під дверима вона знайшла пакунок: ліхтарик для Сергійка й бінокль для Сашка. Поряд стояв велосипед із запискою: «Мрії здійснюються! Ваш сусід-чарівник з четвертого поверху!»

Режим доступу: <https://familytimes.com.ua/dytyachi-opovidannya/shchaslyvi-litachky>

- На скільки важливим у житті кожної людини є підтримка ближніх?
- Поміркуйте, чи можуть мрії стати реальністю? Що для цього треба?

Ми зупинилися ще на одній частині методичних прийомів, за допомогою яких можна розвивати критичне мислення. Проте оволодіння запропонованими методиками дасть можливість як педагогам, так і їх вихованцям критично працювати із різними інформаційними матеріалами, правильно ставити запитання, аргументовано вести діалог, давати відповідь на складні контроверсійні питання не тільки на уроках, а й у житті.

Окремо наголошуємо, що на уроках не слід обмежуватися лише проблемними методами навчання, це – недоцільно і дидактично невиправдано. Учитель має вибрати розумний баланс між пояснювально-ілюстративними, репродуктивними методами та методами проблемного навчання. Не всі поняття та способи діяльності варто формувати шляхом проблемних методів. Таких логічних операцій потребує

лише розвиток мислення так званого «вищого рівня» – критичного мислення, а до нього ми додаємо дійове мислення, образне, інтуїтивне, креативне та ін., і які в комплексі й розвиватимуть навички XXI століття.

Література:

1. Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства: посібник для вчителя / Т. Бакка, О. Бурім, О. Волошенюк, Р. Євтушенко, Т. Мелешенко, О. Мокрогуз; За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – К. : ЦВП, АУП, 2016. – 243 с.
2. Панченков А. Дидактичні стратегії критичного читання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/1125/>
3. Поль Р.У. Критическое мышление: Что необходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://evolkov.net/critic.think/Paul.R/index.html>
4. Українська мова. Технологія «Сторітеллінг». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/teacher/ukrayinska-mova-tehnologiya-storiteling/>
5. Халперн, Д. Психология критического мышления [Электронный ресурс]. – Режим доступу: https://www.e-reading.club/bookreader.php/110655/Halpern_-_Psihologiya_kriticheskogo_myshleniya.html